

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته مطالعات منطقه‌ای با تاکید ایران

جایگاه عراق در تعارضات خاورمیانه ای تهران - واشنگتن

به کوشش

کاظم عالی بیگی

استاد راهنما

دکتر سید جواد صالحی

استاد مشاور

دکتر ابراهیم عباسی

تابستان ۱۳۹۳

اظهار نامه

اینجانب کاظم عالی بیگی (۹۱۳۰۸۹۴) دانشجوی رشته مطالعات منطقه ای باتاکید بر ایران اظهار می کنم که این پایان نامه حاصل پژوهش خودم بوده و در جاهایی که از منابع دیگران استفاده نموده ام، نشانی دقیق و مشخصات کامل آن را نوشته ام .
همچنین اظهار می کنم که تحقیق و موضوع پایان نامه ام تکراری نیست و تعهد می نمایم که بدون مجوز دانشگاه دستاوردهای آن را منتشر ننموده و یادار اختیار غیر قرار ندهم . کلیه حقوق این اثر مطابق با آیین نامه مالکیت معنوی و فکری متعلق به دانشگاه شیراز می باشد.

نام و نام خانوادگی : کاظم عالی بیگی

تاریخ و امضا :

جایگاه عراق در تعارضات خاورمیانه ای تهران - واشنگتن

به کوشش
کاظم عالی بیگی

پایان نامه
ارائه شده به تحصیلات تکمیلی دانشگاه به عنوان
بخشی از فعالیت های لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته

مطالعات منطقه ای - ایران

از دانشگاه شیراز

شیراز

جمهوری اسلامی ایران

ارزیابی شده توسط کمیته پایان نامه با درجه: عالی

دکتر سید جواد صالحی، استاد یار بخش علوم سیاسی (استاد راهنما).....

دکتر ابراهیم عباسی، استاد یار بخش علوم سیاسی (استاد مشاور).....

دکتر سید یوسف قرشی، استادیار بخش علوم سیاسی (داور داخلی).....

شهریور ماه ۱۳۹۳

تقدیم به:

بازوان سرد پدر

و

گیسوان سپید مادر جوانم

سپاس‌گزاری

سپاس خداوند بزرگ را، که توانستم با توکل بر او و تلاش خود با نگارش این پایان‌نامه، دوران تحصیلی کارشناسی ارشد را با موفقیت به پایان برسانم.

در آغاز، بر خود لازم می‌دانم از خانواده‌ی عزیزم که با وجود سختی‌های فراوان، همواره در دوران تحصیل پشتیبانم بودند، تشکر و قدردانی می‌کنم.

در ادامه نیز از زحمات جناب آقای دکتر سید جواد صالحی، استاد راهنمای عزیزم که با رهنمودهایشان توانستم نگارش این پایان‌نامه را به سرانجام برسانم و از آقای دکتر ابراهیم عباسی، استاد مشاور پایان‌نامه، کمال تقدیر و قدردانی را دارم.

در پایان نیز، از دیگر اساتید برجسته ام، جناب آقای دکتر فرهاد قاسمی و جناب آقای دکتر قدرت‌الله احمدیان، جناب آقای دکتر خلیل‌الله سردانیا که همواره با تمام افتخارم از آنها یاد گرفتم کمال تشکر را دارم.

چکیده

جایگاه عراق در تعارضات خاورمیانه ای تهران - واشنگتن

به کوشش

کاظم عالی بیگی

سرنگونی صدام در جنگ مارس ۲۰۰۳ و اشغال عراق به عنوان یکی از همسایگان اصلی ایران توسط آمریکا، مباحثات علمی فراوانی را در مورد جایگاه عراق نسبت به تشدید یا کاهش تعارضات تهران - واشنگتن به وجود آورد که در این راستا با علم به اهمیت موضوع درصدد هستیم که تاثیر جایگاه عراق به عنوان یک متغیر مستقل در کاهش یا افزایش تعارضات خاورمیانه ای تهران - واشنگتن، مورد ارزیابی قرار گیرد.

بنابراین به منظور رسیدن به این هدف، سؤال اصلی پژوهش بدین صورت مطرح می‌گردد که جایگاه عراق چه تاثیری بر تعارضات خاورمیانه ای تهران - واشنگتن دارد؟

بر اساس سؤال مذکور، فرضیه پژوهش، بدین صورت بیان می‌گردد: اهمیت عراق باعث شده که این کشور در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا به عنوان دو قدرت صاحب نفوذ در این کشور، از جایگاه برجسته‌ای برخوردار شود و تقابل تاریخی آمریکا و ایران سبب گردیده تا حوزه‌های تعارض در روابط دو جانبه افزایش یابد که مظاهر آن را می‌توان در شکل و ماهیت حکومت، نحوه حضور سیاسی دو کشور و رویکرد نسبت به بازیگران داخلی، ژئوپلیتیکی و انرژی عراق مشاهده نمود.

بر این اساس نتایج حاصله از بررسی‌ها و تجزیه و تحلیل‌های انجام گرفته حاکی از این است که ارزیابی رویکرد دو کشور نسبت به عراق در چارچوب مسائل داخلی این کشور نظیر ژئوپلیتیک، ژئواکونومیک (با تاکید بر انرژی)، نوع سیستم سیاسی و جهت گیری نسبت به بازیگران داخلی (شیعیان، کرده، اهل سنت) علی‌رغم پتانسیل بالا در اشتراک منافع همچون امنیت سازی و توزیع قدرت بر پایه‌ی گسترش ساختارهای دموکراتیکی، به سمت تلاش هر یک در راستای کاهش نفوذ یا حذف دیگری در عرصه تعاملات سیاسی عراق نشانه رفته است. بنابراین جایگاه عراق به عنوان یکی از مهم‌ترین عرصه‌های مناسبات تهران - واشنگتن، به عنوان زمینه‌ساز تشدید مخاصمات و گسترده‌گی رقابت این دو کشور در منطقه خاورمیانه، قابل تحلیل است.

با این وجود جمهوری اسلامی ایران به منظور تقویت پتانسیل درونی خود در جهت رقابت با واشنگتن و گسترش حوزه نفوذ خود در خاورمیانه و مخصوصاً عراق از یک سو باید به سمت اعتمادزایی و تنش‌زدایی با بازیگران داخلی (کردها، اهل سنت، شیعیان) منطقه‌ای (اعراب خلیج فارس و ترکیه) و جهانی (اتحادیه اروپا) پیش رود و از سوی دیگر به تقویت مبادلات اقتصادی و فرهنگی با کشور عراق بپردازد.

واژگان کلیدی: تعارض، سیاست خارجی، ایران، آمریکا، عراق.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	فصل اول: مقدمه و کلیات پژوهش.....
۲.....	۱-۱- بیان مسئله.....
۴.....	۱-۲- ادبیات پژوهش.....
۹.....	۱-۳- هدف پژوهش.....
۹.....	۱-۴- سؤال اصلی.....
۹.....	۱-۵- سؤالات فرعی.....
۱۰.....	۱-۶- فرضیه.....
۱۰.....	۱-۷- متغیر پژوهش.....
۱۱.....	۱-۸- روش آزمون فرضیه.....
۱۱.....	۱-۹- محدوده زمانی و مکانی.....
۱۱.....	۱-۱۰- مبانی نظری و چارچوب تحلیلی.....
۱۳.....	۱-۱۱- مفاهیم.....
۱۳.....	۱-۱۱-۱- تعارض.....
۱۴.....	۱-۱۱-۲- سیاست خارجی.....
۱۵.....	۱-۱۱-۳- یک‌جانبه‌گرایی و چندجانبه‌گرایی.....
۱۶.....	۱-۱۱-۴- نظریه سازه‌انگاری.....
۱۶.....	۱-۱۱-۵- رهیافت واقع‌گرایی (نورئالیسم و رئالیسم نوکلاسیک).....
۱۶.....	۱-۱۲- محدودیت‌های پژوهش.....
۱۶.....	۱-۱۳- سازمان‌دهی پژوهش.....

فصل دوم: کاربرست نظریه در تحلیل

۱۹.....	۱-۲- وضعیت نظریه‌پردازی حوزه روابط بین‌الملل در دنیای کنونی.....
---------	--

- ۲۰..... بررسی ومقایسه نظریات قابل کاربست.....
- ۲۰-۲-۲-رهیافت واقع‌گرایی.....
- ۲۱-۲-۲-۱-واقع‌گرایی کلاسیک.....
- ۲۲-۲-۲-۲-واقع‌گرایی نوکلاسیک.....
- ۲۳-۲-۲-۳-واقع‌گرایی ساختاری.....
- ۲۵-۲-۳-۱-عناصر ساختارگرایی.....
- ۲۷-۲-۳-۲-انواع واقع‌گرایی ساختاری (تهاجمی - تدافعی).....
- ۲۹-۲-۳-نظریه سازه‌انگاری.....
- ۳۱-۲-۳-۱-هستی‌شناسی.....
- ۳۲-۲-۳-۲-معرفت‌شناسی.....
- ۳۳-۲-۳-۳-نگاه سازه‌انگاران به برخی مفاهیم روابط بین‌الملل.....
- ۳۴-۲-۳-۴-انواع سازه‌انگاری (رادیکال - متعارف).....
- ۳۷-۲-۳-۵-سازه‌انگاری و سیاست خارجی.....
- ۳۹-۲-۴-علل انتخاب نظریات ونحوه کاربست نظریات.....

فصل سوم: بررسی روابط سه گانه (تهران - بغداد - واشنگتن): اشتراکات و چالشها

- ۴۳-۳-۱-روابط تهران - بغداد.....
- ۴۳-۳-۱-۱-اشتراکات وهمکاری ها.....
- ۴۳-۳-۱-۱-۱-رفع ناامنی و ایجاد ثبات داخلی در عراق.....
- ۴۵-۳-۱-۱-۲-اشتراکات فرهنگی - هویتی.....
- ۴۶-۳-۱-۱-۳-همکاری های اقتصادی: تقویت مبادلات مرزی، میدان های مشترک.....
- ۴۸-۳-۱-۲-چالش ها و اختلافات.....
- ۴۸-۳-۱-۲-۱-توسعه وافزایش تولید انرژی در عراق.....
- ۴۹-۳-۱-۲-۲-روابط سرد عراق با همسایگان به دلیل نفوذ تهران.....
- ۴۹-۳-۱-۲-۳-نجف وتفاوت چالش برانگیز در نگرش مذهبی (شیخ صدوق، شیخ مفید).....

- ۳-۱-۲-۴- حضور آمریکا در عراق و نگرانی تهران..... ۵۰
- ۳-۲- مناسبات واشنگتن - بغداد..... ۵۱
- ۳-۲-۱- اشتراکات و همکاری ها..... ۵۱
- ۳-۲-۱-۱- تاکید بر یکپارچگی و قدرتمندی، امنیت و دموکراسی در عراق..... ۵۱
- ۳-۲-۱-۲- افزایش تولید انرژی عراق..... ۵۲
- ۳-۲-۱-۳- ادغام عراق به ساختار امنیت (مجموعه امنیتی) خلیج فارس..... ۵۳
- ۳-۲-۲- چالش ها و اختلافات..... ۵۴
- ۳-۲-۲-۱- سیاست واشنگتن نسبت به تهران بر پایه انزواسازی..... ۵۴
- ۳-۲-۲-۲- بحران داخلی عراق (۲۰۱۳-۲۰۱۴)
- عوامل به وجود آورنده و جریانات تنش زا..... ۵۵
- ۳-۳- مناسبات تهران - واشنگتن..... ۵۸
- ۳-۳-۱- تاریخچه روابط..... ۵۸
- ۳-۳-۱-۱- عوامل تشدیدکننده خصومت..... ۶۰
- ۳-۳-۱-۲- موقعیت ها و زمینه های بهبود روابط..... ۶۱
- ۳-۳-۲- واشنگتن - تهران: نیم‌نگاهی به سیاست های خاورمیانه‌ای..... ۶۲

فصل چهارم: تهران - واشنگتن؛ ارزیابی سیاست خارجی بر پایه مسائل درونی عراق

- تهران - واشنگتن: مسائل درونی عراق..... ۶۵
- ۴-۱- ژئوپلتیک عراق..... ۶۵
- ۴-۲- ژئواکنومیک (با تاکید بر انرژی) عراق..... ۶۷
- ۴-۳- تروریسم و ناامنی و بی ثباتی در عراق..... ۶۹
- ۴-۴- ساختار سیاسی عراق..... ۷۰
- ۴-۵- بازیگران داخلی و رویکردها..... ۷۲
- ۴-۵-۱- شیعیان: واشنگتن - تهران..... ۷۳
- ۴-۵-۲- اهل سنت: تهران - واشنگتن..... ۷۶
- ۴-۵-۳- کردها: تهران - واشنگتن..... ۷۸

فصل پنجم: ارائه رویکرد رفتاری مناسب (سیاست های پیشنهادی)

- ۹۶-۱-۵-سیاست های پیشنهادی.....
- ۹۶-۱-۱-۵-تاکید بر بهره گیری از قدرت نرم و دیپلماسی عمومی.....
- ۹۸-۱-۲-کار بست منطقه گرایی اقتصادی: تهران - اربیل - بغداد - آنکارا.....
- ۹۵-۱-۳-تنش زدایی و اعتماد سازی با اعراب حاشیه خلیج فارس و گسترش همکاری ها با اعراب سنی عمل گرا.....
- ۹۹-۱-۴-برون رفت از امنیتی شدن همراه با حفظ رقابت و تلاش برای کاهش نفوذ واشنگتن در عراق.....
- ۱۰۰-۲-۵-دست آورد نهایی.....
- ۱۰۱-منابع
- ۱۱۱-منابع

جداول، اشکال و تصاویر

الف) جداول

- جدول ۱-۲) برداشت ساختاری والتز از موازنه قدرت..... ۲۵
- جدول ۱-۳) پتانسیل صادراتی ایران و ترکیه در عراق بر حسب تعرفه مشترک..... ۴۷
- ب) اشکال
- شکل ۱-۱) الگوی متغیرهای پژوهش..... ۱۰
- شکل ۲-۱) الگوی تحلیلی چارچوب نظری..... ۱۲
- شکل ۱-۲) الگوی نظری رهیافت واقع گرایی..... ۲۸
- شکل ۲-۲) الگوی نظری سازه انگاری..... ۳۸

ج) تصاویر

- تصویر ۱) محیط منطقه ای ایران و نحوه حضور آمریکا..... ۱۰۵
- تصویر ۲) ژئوپلتیک جمهوری عراق..... ۱۰۶
- تصویر ۳) حوضچه های هیدروکربن (گاز و نفت) عراق..... ۱۰۷

- تصویر ۴) تمرکز و شدت فعالیت های تروریستی در دنیا..... ۱۰۸
- تصویر ۵) حملات القاعده در سراسر عراق بر اساس ۲۰۱۳..... ۱۰۹
- تصویر ۶) تراکم و پراکندگی جمعیت عراق بر اساس مذهب و قومیت..... ۱۱۰
- تصویر ۷) روند جمعیتی عراق از ۱۹۵۰ تا ۲۰۵۰..... ۱۱۱

فصل اول

مقدمه و کلیات پژوهش

۱-۱- بیان مسئله

سقوط شوروی، فرصت‌ها و تهدیدهای خاصی را برای ایالات متحده آمریکا به وجود آورد، به این معنی که از یک طرف با چالش خلل هویتی^۱ مواجه گشت و گفتمان هویت‌سازی^۲ و غیریت‌سازی خویش را دچار مشکل دید و از طرف دیگر، ساختار قدرت به تک قطبی هژمونیک^۳ تبدیل گردید و با توجه به قواعد و ویژگی‌های چنین سیستمی، تمامی گستره‌های سیستم بین‌المللی، تبدیل به یک منطقه ژئواستراتژیک^۴ شد که تحت سیطره و مدیریت هژمون درآمد. (قاسمی، ۱۳۸۹: ۱۱۴)

این روند تا جایی پیشرفت که از یک سو، هژمون برای تثبیت و حفظ هژمونی خود در پی مواجهه با افول قدرت اقتصادی و عدم توانایی در رقابت با کشورهای اروپایی و ژاپن در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ میلادی به بهره‌برداری از حادثه ۱۱ سپتامبر (پرداخت) و توانست رویکرد اقتصادی حاکم بر نظام بین‌الملل را جهت‌ی امنیتی- نظامی بخشد و نظم نوین جهانی مورد نظر خویش را پیاده سازد (غرایاق زندی، ۱۳۸۶: ۱۴۲) و از سوی دیگر، استراتژی آمریکا در نتیجه خلأ ابرقدرت رقیب، به سمت استراتژی منطقه‌ای (مبنی بر تمرکز بر مناطق استراتژیک) (ابراهیمی، ۱۳۸۹: ۶) تمرکز پیدا کرد.

با این اوصاف، منطقه خاورمیانه که همواره به‌عنوان یکی از پر تنش‌ترین مناطق جهان از قرن بیستم به حساب می‌آید از جایگاه و اهمیت بسیار مناسبی در استراتژیهای منطقه‌ای آمریکا برخوردار گردید. (غرایاق زندی، ۱۳۸۵: ۴)

که این روند با عدم انسجام درونی کشورهای خاورمیانه و همچنین مزایا و فرصت‌های بالای این منطقه، باعث مداخله‌گری بیشتر ایالات متحده در خاورمیانه شد که نمود آن را می‌توان در اشغال عراق در مارس ۲۰۰۳ مشاهده نمود. اشغالی که فواید و مضرات خاصی را برای ایران به همراه داشت. ایرانی که از یک سو به‌عنوان یکی از مهم‌ترین بازیگران منطقه‌ای خاورمیانه دارای دیرینه‌ای تعارض انگیز با آمریکا بوده و از سوی دیگر از همسایگان اصلی عراق است که بیش‌ترین هزینه را در طول سال‌های بعد انقلاب ۵۷، برای این کشور فراهم ساخته است، اثراتی

-
1. Fractured identity
 2. Identity discourse
 3. Unipolar hegemonic
 4. Regional geostrategic

که اکنون نیز تاثیرات خاصی را بر الگوی رفتاری این کشور در قبال عراق و سایر کشورها مخصوصاً آمریکا بر جای گذاشته است.

با این اوصاف، از آن جایی که یکی از مهم‌ترین مسائل در شکل‌گیری عراق جدید، چگونگی تعامل میان کشورهای دارای نفوذ در این کشور با یکدیگر است، در این راستا ایران و آمریکا به عنوان قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای دارای نقش عمده و برجسته‌ای در تحولات عراق هستند (واعظی، ۱۳۹۰: ۲۰) چراکه ایران، به دلیل قدرت طبیعی مبنی بر نفوذ در میان ۶۰ درصد جمعیت عراق (شیعیان)، پتانسیل بالقوه‌ای برای ایجاد رابطه‌ای حسنه و پایدار با کردها (به تناسب چالش کردها با آمریکا بر پایه نگاه آمریکا به ترکیه و اعراب سنی) دارد و دارای آن‌چنان قدرت نفوذی در عراق است که حل و فصل خیلی از مسائل درونی و خارجی کشور باید از دروازه مذاکره با ایران بگذرد.

ایالات متحده نیز با وجود خروج نظامی از عراق در سال ۲۰۱۱ به دلیل انعقاد پیمان‌های امنیتی و اقتصادی مخصوصاً در حوزه انرژی و همراه با نیاز دولت کنونی عراق به جلب حمایت آمریکا از این دولت به منظور مشروعیت‌سازی و امنیت‌سازی در کشور، دارای قدرت مانور فراوانی در مسائل مربوط به عراق است.

بنابراین در این پژوهش سعی بر آن است که با استفاده‌ای مکانیکی از سه نظریه سازه‌نگاری و رئالیسم و نورئالیسم، جایگاه عراق در تشدید یا عدم تشدید تعارضات منطقه‌ای ایران و آمریکا در چارچوب ارزیابی رویکرد دوکشور ذی‌نفوذ در مسائلی هم‌چون ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک (با تاکید بر انرژی)، تروریسم و امنیت‌سازی در این کشور و همچنین گسترش معیارهای دمکراتیک در ساختار سیاسی این کشور همراه با توزیع قدرت در ساختار قانون اساسی و رویکرد نسبت به گروه‌های داخلی، مشخص شود.

منابع خاصی از نگاه‌های مختلف با کمی مسامحه به این موضوع پرداخته اند که در این جا با تقسیم آنها به منابع داخلی و خارجی به بررسی پاره ای از آنها پرداخته می شود :

مطالعات خارجی انجام شده

جان نگل^۱ و برایان برتون^۲ در کتابی با عنوان « بعد از جنگ: گفتگوهایی در باره آینده روابط آمریکا و بغداد^۳» که در سال ۲۰۰۹ منتشر شده است در بخش پایانی این کتاب علاوه بر این که به ارزیابی نقش ایران در این مثلث سه گانه (تهران - بغداد - واشنگتن) پرداخته اند، مروری بر اهمیت جایگاه عراق در تعادل بخشی میان تهران - واشنگتن را داشته است. به عبارتی آنها اعتقاد دارند از یک طرف آمریکا در ارتباط با عراق باید ایران را مد نظر قرار دهد و به ایجاد موازنه قدرت و انزواسازی تهران با استفاده از پتانسیل موازنه بخشی عراق استفاده نماید و از طرف دیگر نیز در راستای تحقق این امر واشنگتن باید به توسعه همکاریها در جنبه های مختلف مخصوصا نظامی - امنیتی و اقتصادی با عراق بپردازد. آنها همچنین بیان می دارند که عراق سعی در ایجاد تعادل بخشی میان تهران و واشنگتن به منظور کاهش فشارهای ناشی از رقابت این دو بازیگر ذینفوذ را در کشورش دارد .

چارلز لویی^۴ در کتابی که در سال ۲۰۱۱ نوشته است با عنوان «ایران و آمریکا رقابت استراتژیک : رقابت بین ایران و آمریکا در عراق»^۵ به بررسی رقابت ایران و آمریکا در عراق در چارچوب مواردی همچون : رقابت اقتصادی، انتخابات ۲۰۰۹ و ۲۰۱۰، گروه‌های شبه نظامی مثل گروه صدر و سپاه قدس، رقابت دوطرف در امنیت سازی عراق و سیاست نسبت به گروه‌هایی داخلی مثل شیعیان سنی ها و کردها پرداخته اند که در نتیجه گیری پایانی بیان می نماید که این دو کشور

¹ John A. Nagl

² Brian M. Burton

³ After the Fire: *Shaping the Future U.S. Relationship with Iraq*

⁴ Charles Loi

⁵ U.S. AND IRANIAN STRATEGIC COMPETITION: Competition between the US and Iran in Iraq

در یک رقابت استراتژیک قرار دارند که هر کدام سعی در افزایش نفوذ خود در عراق با حذف نفوذ دیگری دارند .

آدام مسنر و مارتین لویی آدام مسنر، سام خزایی، آنتونی کوردزمن، پیتر السیس و چارلز لویی^۱ در کتابی تحت عنوان «نتیجه نفوذ: رقابت استراتژیک ایران و آمریکا در عراق»^۲ در سال ۲۰۱۲ منتشر شده است. ضمن ارزیابی مسائل مختلف سه کشور ایران و عراق و آمریکا همچون تاریخچه، سنجش قدرت نظامی ایران و عراق و همکاریهای اقتصادی نظامی بغداد - واشنگتن و... به ارزیابی سیاست خارجی دو کشور جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده در مسائل مختلف عراق نظیر انتخابات، گروههای شبه نظامی، مسائل اقتصادی و گروههای دینفوذ در عراق پرداخته اند که اساساً بر این باورند که ایران و آمریکا در یک رقابت تنگاتنگ به گونه ای در عراق گرفتار شده اند که گویی هر دو در یک رقابت بی انتها قفل شده اند و هر دو در صدد حذف یکدیگر می باشند .

فردریک کاگان و مجید مجیدیاری، دنیل پلتکا و ماریسا سالیوان^۳ در کتابی با عنوان «نفوذ ایران در لبنان، مصر، عراق، افغانستان»^۴ که در سال ۲۰۱۲ منتشر شد. علاوه بر اینکه استراتژیها و سیاستهای خاورمیانه ای تهران در چارچوب تبدیل شدن به هژمون منطقه ای را بیان می کنند، به گروههای شبه نظامی و نظامی ایران با تاکید بر سپاه قدس در این کشورها به عنوان اهرمهای نفوذ ایران اشارات زیادی را دارند و به نقش این عوامل در افزایش نفوذ منطقه ای تهران و دفع فشارهای واشنگتن تاکید داشته اند که در این میان عراق نیز به عنوان یکی از مناطق مورد بررسی قرار گرفته است و تاثیر بسزایی در افزایش نفوذ منطقه ای تهران و تشدید دامنه تعارضات با واشنگتن را داشته است .

¹ Adam Mausner, Sam Khazai, Anthony H. Cordesman, Peter Alsis, Charles Loi.

²The Outcome of Invasion: US and Iranian Strategic Competition in Iraq

³ American Enterprise Institute and the Institute for the Study of War
Frederick W. Kagan Ahmad K. Majidyar Danielle Pletka Marisa cochrane sullivan

⁴ iranian influence in the levant, egypt, iraq, and afghanistan

مطالعات انجام شده داخلی

کیهان برزگر در کتابی با عنوان «سیاست خارجی ایران در عراق جدید» که در سال ۱۳۸۵ منتشر شد ضمن بررسی تاریخچه روابط تهران- بغداد به همکاریها و چالشهای دوطرف در مسائل مختلف از منظری رئالستیک پرداخته است.

او که از یک سو بر گسترش همکاریها میان تهران - بغداد در راستای افزایش نفوذ منطقه ای تهران را تاکید دارد از سوی دیگر بیان میدارد که سیاست خارجی ایران باید نسبت به بازیگران داخلی و خارجی عراق از منظری رئالستیک عمل شود و در این راه استراتژی سرمایه گذاری صرف ایران بر شیعیان عراق را در این کتاب ارائه می نماید (ژئوپلیتیک شیعه)

محمود واعظی در مقاله ای با عنوان «تعامل ایران و آمریکا در عراق» که در سال ۱۳۸۶ انتشار یافت ضمن نیاز آمریکا به تهران در ایجاد امنیت در عراق بر اشتراک دوطرف بر امنیت سازی در عراق تاکید دارد. او بیان می دارد که سیاست یک جانبه گرایانه آمریکا وعدم توجه به بازیگران تاثیر گذار در عراق نتنها موجبات افزایش هزینه هارابرای واشنگتن به همراه خواهد آورد بلکه اساسا باعث شکست در سیاست امنیت سازی واشنگتن در بغداد شده است. در این راستا واشنگتن باید به بازیگران تاثیر گذار نظیر ایران در عراق اهمیت دهد و ایران نیز باید از این موقعیت به وجود آمده نهایت استفاده را بکند.

علی اکبر اسدی نیز در مقاله ای با عنوان «رویکرد آمریکا در عراق و شرایط ایران» که در سال ۱۳۸۷ انتشار یافت، در نگاهی بسیار نزدیک به محمود واعظی به اشتراک تهران - واشنگتن در امنیت سازی در عراق تاکید دارد البته با این تفاوت که، با نگاهی بدبینانه تر سیاست چند جانبه گرایانه آمریکا و استفاده از پتانسیل ایران در امنیت سازی عراق را در راستای کاهش نفوذ تهران در عراق ذکر می کند .

محمود یزدان فام در مقاله ای که در سال ۱۳۸۹ با عنوان «چشم انداز مناسبات نظامی-امنیتی عراق و آمریکا» منتشر شد به بررسی همکاری های نظامی - امنیتی واشنگتن - بغداد در چارچوب انعقاد موافقت نامه های امنیتی و فروش تسلیحات و... به تاثیر گذاری آن بر امنیت ملی ایران پرداخته است و به نوعی با نگاهی بدبینانه ضمن پتانسیل بالای دوکشور عراق و آمریکا در ایجاد همکاری های امنیتی به تاثیرات منفی آن بر موازنه قدرت در برابر ایران اشاره می کند.

پایان نامه ایوب فرج زاده با عنوان « جایگاه عراق در مجموعه امنیتی خاورمیانه و تأثیر آن بر امنیت منطقه » که در سال ۱۳۹۱-۱۳۹۲ با درجه عالی دفاع گردید به عنوان یکی از بهترین پایان نامه های حوزه امنیت منطقه ای در چارچوب عراق است که با کاربردی نظری مجموعه امنیتی باری بوزان و تلفیق آن با اصول جدید در عرصه امنیت منطقه ای به تحلیل جایگاه عراق بر پایه سه حوزه ژئوپلتیک، ژئواکونومیک و ژئوکالچر پرداخته است.

نتایج حاصل از پژوهش ایشان، نشان دهنده اهمیت بالای کشور عراق در محیط منطقه ای خاورمیانه به عنوان یکی از بازیگران اصلی منطقه ای به همراه ایران و عربستان می باشد.

با این وجود هرچند این پایان نامه در حوزه سنجش موردی عراق، در شدت بخشی به تعارض یا عدم تعارض میان ایران و آمریکا بحث خاصی را به صورت مستقیم مطرح ننموده است اما در چارچوب رقابت قدرت مداخله گر با چالشگر منطقه ای به صورت غیر مستقیم به رقابت شدید طرفین در این عرصه مخصوصاً در عرصه ژئوپلتیک اشاره می نماید.

پژوهش حاضر

منابع بررسی شده چه به صورت مستقیم و چه به صورت غیر مستقیم هریک به نوعی به ارزیابی جایگاه عراق در سیاست خارجی تهران - واشنگتن پرداخته اند که در این میان باید به صراحت و به دور از ضعف و دگر شیفتگی اظهار داشت که غنای منابع خارجی هم از حیث تحلیل دقیق و واقع بینانه بودن و هم از حیث عمق و وسعت مباحث بسیار بیشتر از منابع داخلی است. اما با این وجود در تمامی این منابع هریک از منظر داخلی خود به موضوع پرداخته اند که به نوعی سبب ساز بدبینی شدید دوطرف نسبت به سیاست های تهران یا واشنگتن در عراق شده است.

منابع مورد بررسی حتی کتب بسیار ارزشمند مارتین لویی وادم مسنر و دیگران با وجود گستردگی مطالب موارد خاصی نظیر ژئوپلتیک و ساختارسیاسی شکننده عراق و حتی انرژی عراق را یا از قلم انداخته بودن یا به صورت سطحی و گذرا از کنار این مباحث عبور کرده اند.

همچنین نوع تحلیل این منابع بر پایه ی ساختار نظری تک بعدی بوده است در حالی که برای تحلیل سیاست خارجی در کشور های خاورمیانه به دلیل آشوبی بودن منطقه نمی توان از منظری تک بعدی بررسی نمود چیزی که شیرین هانتر در کتاب سیاست خارجی ایران با کاربست سه گانه نظریات نورثال، رنالسیم نوکلاسیک و سازه انگاری به خوبی درک کرده است .

لذا از ویژگی ها و تفاوت های بارز این پژوهش می توان به موارد زیر اشاره نمود:

- ساختار نظری پژوهش در یک کاربست سه گانه و سیستمیک^۱ قرار گرفته است که بیشتر موضوعات درونی و بیرونی را درحوزه ی این نوع پژوهش ارزیابی می کند. به عبارتی دارای ساختار نظری جزءنگر نیست.

- نکته مهم این پایان نامه در تحلیل تعارضات تهران- واشنگتن براین اصل استوار است که از طریق سنجش سیاست خارجی دوکشور آمریکا وایران نسبت به مسائل درونی کشور عراق، می توان به تشدید یا عدم تشدید تعارضات پی برد که کمتر پژوهشی به صورت همه جانبه به این امر پرداخته است

- از مزایای دیگر این پایان نامه این است که با مطرح کردن یک فضای کلی از مناسبات سه کشور و تعیین جایگاه عراق به عنوان تشدیدکننده یا عدم تشدیدکنندگی مخاصمات تهران- واشنگتن، به ارائه رویکردهای رفتاری مناسب برای جمهوری اسلامی ایران در زمینه های مختلف به منظور بهره مندی بهتر از شرایط به وجود آمده، پرداخته خواهد شد.

۱. سیستمیک در این پژوهش به معنای نگاه مکانیکی به موضوعات در راستای تحلیل دقیق آنها است نه به معنای تاثیر سیستم بین الملل.